

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ПРО ОБРАЗ ІДЕАЛЬНОГО ПАРТНЕРА В ПОДРУЖЖЯ

GENDER FEATURES OF IDEAS ABOUT THE IDEAL PARTNER IMAGE IN MARRIAGE

Стаття присвячена дослідженню гендерних особливостей уявлень про образ ідеального партнера в подружжя. Було визначено поняття про образ ідеального партнера в науковій психологічній літературі. Виявлено, що шлюбно-сімейні домагання виконують найбільшу регулюючу функцію та містять рольові вимоги й очікування стосовно функціонального розподілу ролей у сім'ї. Проаналізовано, що чоловіки й жінки мають різні уявлення про те, як має укладатися родина, які обов'язки мають виконувати члени подружжя в родині. З'ясовано, що гендерні стереотипи закріплення сімейних ролей відповідно до статевий приналежності визначають формування образу чоловіка.

Установлено, що образ людини є відбиттям результату пізнання, що являє собою цілісний комплекс сприйняття, уявлень, розуміння, установок, який містить визначення здібностей, характеру, темпераменту, потреб, соціального статусу й громадських ролей, видів і діяльності, і поведінки й інше. Підкреслено, що образ іншої людини містить такі компоненти: фізичні характеристики партнера; уявлення про особистісні характеристики; уявлення про наміри, мотиви, установки, почуття і таке подібне; уявлення про відносини; і значною мірою залежить від наявної в людини установок.

У роботі були використані такі психодіагностичні методи: авторська анкета; методика «Особистісний диференціал»; методика «Рольові очікування та домагання в шлюбі» (А. Волкова); опитувальник «Вимірювання установок в шлюбі»; тест-опитувальник задоволеності шлюбом (В. Столін, Г. Бутенко, Т. Романова). У дослідженні взяли участь 20 подружніх пар, 20 вільних жінок і 20 вільних чоловіків. У результаті розвідки було встановлено, що вільні чоловіки представляють ідеальний шлюб бурхливішим у порівнянні з одруженими чоловіками. Вільні жінки під час конструювання уявлень про ідеальний шлюб більш орієнтовані на відмову від традицій у порівнянні з одруженими жінками.

Ключові слова: взаємостосунки, гендерні стереотипи, шлюб, образ-Я, задоволеність шлюбом.

The article is devoted to the study of gender features of the ideal partner image in marriage. The concept of an ideal partner image in the scientific psychological literature was defined. Marital demand has been found to play the greatest regulatory role and includes role requirements and expectations regarding the functional distribution of roles in the family. It has been found that men and women have different ideas about how a family should be formed, what responsibilities family members should perform in the family. It was found that gender stereotypes of consolidating family roles in accordance with gender identity determine the formation of the image of a man.

It is defined that the person's image reflects the result of cognition, which is a holistic set of perceptions, ideas, understandings, attitudes, which includes the definition of abilities, character, temperament, needs, social status and social roles, types and activities and behavior. It was found that the image of another person includes the following components: physical characteristics of the partner, ideas about personal characteristics, ideas about intentions, motives, attitudes, feelings, etc. and the idea of the relationship largely depends on the person's attitude.

The following psychodiagnostic methods were used in the study: author's questionnaire; method "Personal Differential"; method "Role expectations and demands in marriage" (by A. Volkova); questionnaire "Measurement of attitudes in marriage"; Marriage satisfaction test questionnaire (by V. Stolín, G. Butenko, T. Romanova). The study involved 20 married couples, 20 single women and 20 single men. The study found that single men imagine the ideal marriage more tumultuous than married men. In constructing ideas about the ideal marriage, single women are more focused on abandoning the traditions than married women.

Key words: relationships, gender stereotypes, marriage, self-image, marriage satisfaction.

УДК 159.923.2
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.29.17>

Ситник С.І.

д.мед.н., професор,
професор кафедри клінічної психології
ТОВ «Київський інститут сучасної
психології та психотерапії»

Полшкова С.Г.

д.мед.н.,
професор кафедри клінічної психології
ТОВ «Київський інститут сучасної
психології та психотерапії»

Яковенко С.І.

д.психол.н., професор
професор кафедри соціальної
психології
ТОВ «Київський інститут сучасної
психології та психотерапії»

Елементами будь-яких соціальних систем є люди. Включення людини в суспільство здійснюється через різні соціальні групи, соціальні інститути, соціальні організації та системи прийнятих у суспільстві норм і цінностей тощо. Однією з найважливіших таких систем є сім'я, що спричиняє на людину найзначніший соціальний вплив. У психології значна увага приділяється вивченню чинників стабільності й задоволеності шлюбом; до них входить і співвідношення між уявленнями й реальністю. Тому проблема реалій та ідеалів подружнього життя залишається актуальною досі. Проте більшість праць за цією темою спрямована на дослідження жіночих і чоловічих ідеалів сімейного життя та уявлень про ідеального партнера, що були сформовані до вступу в шлюб. Не досить досліджено залишається проблема формування

нових ідеалів сім'ї та партнера саме в разі тривалого перебування в шлюбі. Тема співвідношення уявлень про ідеального партнера й ідеальне подружнє життя з реальними або існуючими уявленнями також має значення для визначення добробуту, успішності шлюбу досліджуваних пар, адже ці уявлення вже не є безпідставними мріями молодих юнаків чи дівчат про майбутнє, а склалися під час перебування в шлюбі з конкретною людиною. Тому відповідність або невідповідність ідеалу реальним уявленням про сімейне життя свідчитиме про рівень психологічної задоволеності чоловіка й дружини, взаєморозуміння та вміння об'єктивно сприймати й оцінювати переваги й недоліки свого партнера, свої власні.

Дослідження Т. Андрєєвої, в якому описано шлюбно-сімейні уявлення, дає змогу оцінити образ

майбутньої дружини чи чоловіка серед студентської молоді. Результати свідчать про надмірну вимогливість дівчат до партнера – ідеал чоловіка в жіночих уявленнях часто постає суперечливим і поєднує в собі протилежні риси: авторитарність із покірністю, вимогливість із безумовним прийняттям недоліків дружини, чуйність і м'якість із твердістю характеру й емоційною стриманістю тощо; юнаки ж показують неузгодженість образів партнерки, з якою б хотілось спілкуватись, та майбутньої дружини – образ дівчини, яка може привернути увагу юнака й зацікавити його в спілкуванні значно відрізняється від образу дівчини, яку хлопці прагнуть бачити своєю дружиною в майбутньому [1]. А. Денисенко, Т. Зверко, Н. Льчишин зазначають, що за вступом у шлюб і роками подружнього життя ідеали чоловіка / дружини суттєво змінюються та стають більш об'єктивними й наближеними до буденного життя [7]. Ідеалістичність юнацтва із часом поступається адекватним уявленням про людину, яку бажають бачити поряд дорослі жінки й чоловіки. Ці уявлення формуються на базі власного досвіду, а не на штучних ідеалах, які можуть бути нав'язані книжками чи мас-медіа. Ці зміни позначаються на сімейних стосунках сприятливо, проте можуть спричинити деяке охолодження, згасання почуттів до шлюбного партнера. Як зазначає С. Голод [5], задоволеність шлюбом визначається як результат адекватної реалізації уявлень про ідеальний образ чоловіка або дружини, сім'ї в цілому. Задоволеність шлюбом – це об'єктивний показник сімейного благополуччя, що вказує на гармонійність відносин чоловіка й дружини, довіру, сприймання один одного.

Процес формування образу іншої людини — це результат міжособистісної взаємодії. Образ людини є відбиттям результату пізнання, що являє собою цілісний комплекс сприймань, уявлень, розумінь, установок і містить визначення здібностей, характеру, темпераменту, потреб, соціального статусу й громадських ролей, видів діяльності, поведінки й іншого [3].

Образ іншої людини містить такі компоненти: фізичні характеристики партнера, уявлення про особистісні характеристики, наміри, мотиви, установки, почуття та тому подібне, про відносини й значною мірою залежить від наявної в людини установки [6].

Уявлення про іншу людину залежить від рівня розвитку власної самосвідомості, уявлень про себе, співрозмовника, групи, до якої людина належить. Формування соціально-перцептивного образу, що відбувається під безпосереднім впливом емоційного компонента, за допомогою як спроб раціонального й осмисленого розуміння, так і ірраціональних несвідомих процесів, тісно пов'язане з власним Я-образом людини, і на підставі зроблених висновків та оцінок визначає її ставлення до інших.

Успішність людської діяльності залежить від того, наскільки повно й точно образ відповідає реальності.

У процесі сприйняття одної людини іншою відбувається її емоційна оцінка, робиться спроба зрозуміти суть вчинків і намічається лінія власної поведінки. Перцепція тісно пов'язана з поняттям подружньої сумісності й значно впливає на процес міжособистісного спілкування подружжя, його взаємини й задоволеність шлюбом [8].

Гендерні стереотипи закріплення сімейних ролей відповідно до статевої приналежності визначають формування образу чоловіка. У сучасному суспільстві традиційний поділ ролей у сім'ї зазнає деяких змін. Правова й економічна рівноправність чоловіка й дружини зумовлює тенденцію переходу від патріархального типу сім'ї до демократичного, однак остаточно його майже не можливо викоренити [10].

Представники чоловічої статі незалежно від віку в більшості випадків схильються до традиційного типу сім'ї, представники жіночої статі – до егалітарної. Консервативність чоловіків, які дотримуються традиційного культурного ідеалу гендерних відносин у сім'ї, суперечить прагненню жінок ділити всі обов'язки порівну [7].

Образ чоловіка характеризується як фізично витривалий, міцний, відповідальний, активний, агресивний, імпульсивний, що відзначається високим почуттям власної гідності й готовністю його відстоювати; хороший сім'янин є зразком агресивної маскулінності. Жінка в протиставлення чоловікові повинна мати певний набір фемінних характеристик і душевних якостей, таких як м'якість характеру, доброта, милосердя, скромність, стриманість, здатність кохати й бути коханою [4].

Метою статті є аналіз і дослідження гендерних особливостей уявлень про образ ідеального партнера в подружжя.

Методики, що використовувалися в дослідженні:

1. Авторська анкета.
2. Методика «Особистісний диференціал».
3. Методика «Рольові очікування та домагання в шлюбі» (А. Волкова).
4. Опитувальник «Вимірювання установок в шлюбі».
5. Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (В. Столін, Г. Бутенко, Т. Романова, факультет психології Московського державного університету).

Опитування проводилося в мережі інтернет, вибірка обиралася методом снігового кому. У дослідженні взяли участь 20 подружніх пар, 20 вільних жінок і 20 вільних чоловіків. Вільні за сімейним станом особистості склали контрольну групу, а 20 сімейних пар – експериментальну.

Було зроблено порівняльний аналіз відповідей з авторського опитувальника серед одружених чоловіків і жінок. Стосовно якості, яка випробуванням найбільше подобається в представниках протилежної статі, були отримані такі результати:

Отже, 23% жінок цінують у чоловіках найбільше сміливість, 21% – доброту й 20% – цілеспрямованість, 14% – впевненість у собі. Усі інші якості набрали невелику кількість відсотків. Серед чоловіків 32% вважають, що найголовніша риса в протилежній статі – жіночність. 21% чоловіків вважають, що жінка має бути доброю, 12% чоловіків вважають привабливою в жінках впевненість у собі.

Далі було проаналізовано, які якості випробуванням експериментальної групи не подобаються в партнерах. Було отримано такі результати:

Отже, найбільше одруженим чоловікам нашої вибірки не подобається в жінках песимістичність, владолюбство й лінь. Одружені жінки не терплять у більшості випадків у своїх чоловіках такі риси, як

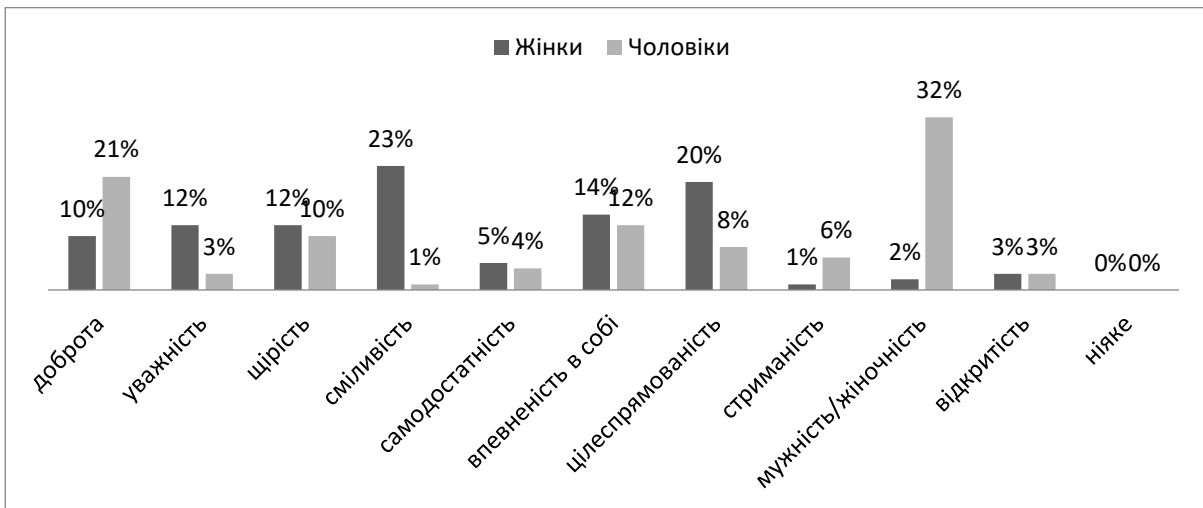

Рис. 1. Графічне зображення відповідей на питання, яка якість найбільше подобається в представниках протилежної статі в подружніх парах серед жінок і чоловіків

Рис. 2. Графічне зображення відповідей на питання, яка якість найбільше не подобається в представниках протилежної статі в подружніх парах серед жінок і чоловіків

безвідповідальність, лінь, безініціативність, песимістичність, запальність і байдужість.

На питання: «Чи хотіли б ви, щоб якась із перелічених якостей була у вашого партнера», респонденти з експериментальної групи відповіли таким чином:

Отже, майже половина й серед жінок, і серед чоловіків хотіли б, щоб у партнера була якась з якостей, які їм подобаються в протилежній статі.

Далі серед тих, хто відповів позитивно, ми запитали, яка саме якість найбільше ними бажана. Було отримано такі результати:

Отже, серед одружених жінок 84% хотіли б, щоб їхній чоловік був уважніший, 16% жінок хочуть, щоб чоловік був впевненіший у собі. Серед чоловіків 65% хотіли б, щоб дружина була добрішою, а 35% чоловіків вважають, що дружині б не завадила самодостатність.

Далі ми обробили результати в експериментальній групі за методикою «Особистісний диференціал». Низький рівень фактору оцінки виявлений у 14% чоловіків і 12% жінок експериментальної групи. Ці показники вказують на можливі невротичні чи інші проблеми, пов'язані з відчуттям малої цінності своєї особистості.

У 67% чоловіків і 59% жінок експериментальної групи виявлений середній рівень фактору оцінки. Це може свідчити про те, що в цих людей критичне ставлення до себе, задоволеність власною поведінкою, рівнем досягнень, особливостями особистості, достатній рівень прийняття самого себе.

У 19% чоловіків і 29% жінок експериментальної групи виявлений високий рівень фактору оцінки. Високі значення такого чинника говорять про те, що респонденти приймають себе як особистість, схильні усвідомлювати себе як носіїв позитивних, соціально

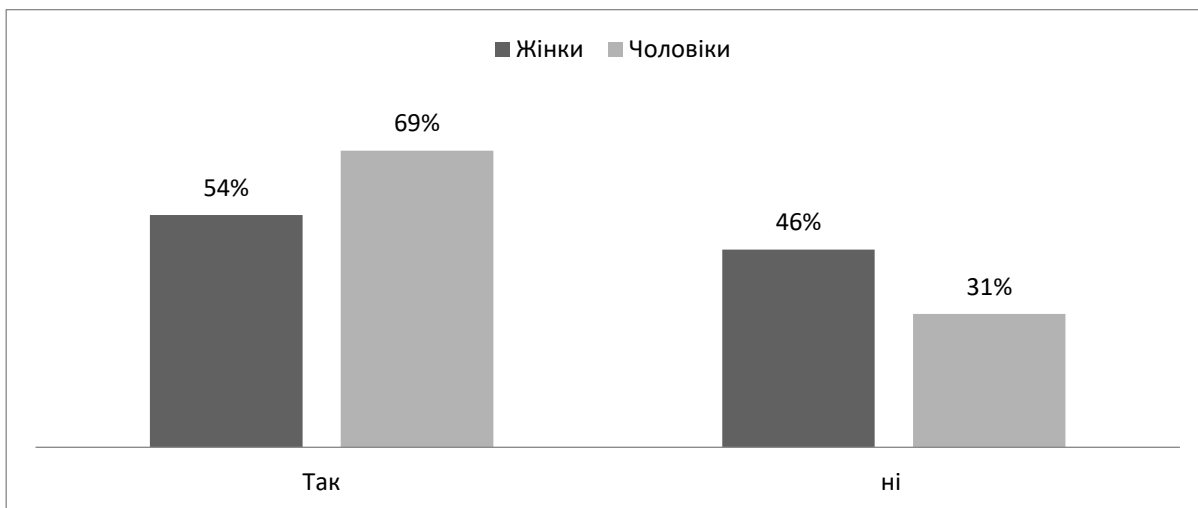

Рис. 3. Графічне зображення відповідей питання «Чи хотіли б ви, щоб якась із перелічених якостей була у вашого партнера» в подружніх парах серед жінок і чоловіків

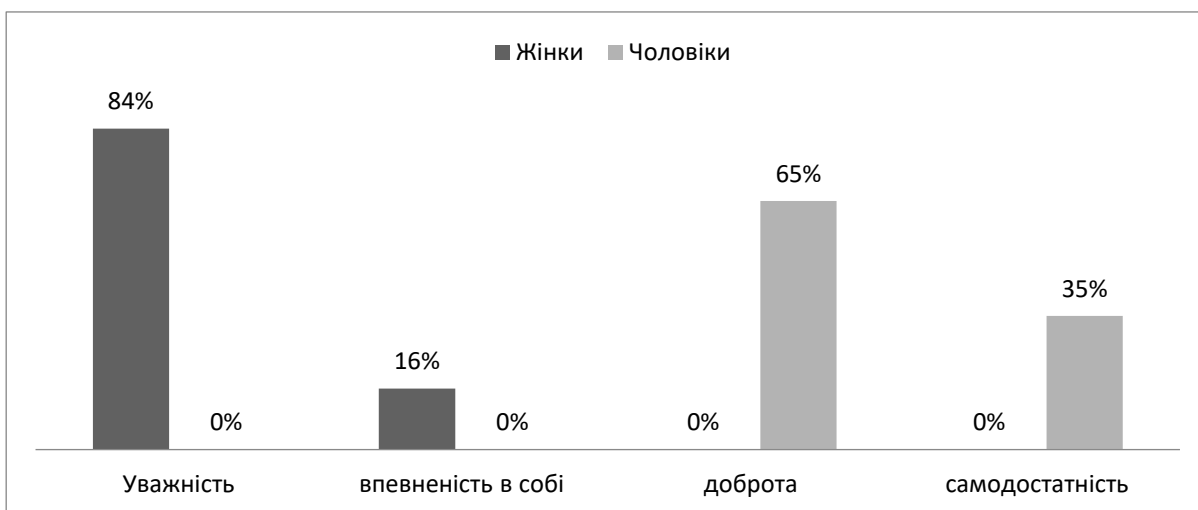

Рис. 4. Графічне зображення відповідей на питання, яку саме якість хотіли б бачити респонденти у своїх партнерах

бажаних характеристик, у певному сенсі задоволені собою.

У 28% чоловіків і 8% жінок виявлений низький рівень за фактором сили. Такі результати свідчать і вказують на астенизацію та тривожність. У 65% чоловіків і 74% жінок з експериментальної групи виявлений середній рівень фактору сили. Такі значення свідчать про достатній самоконтроль, здатність триматися прийнятої лінії поведінки, незалежності від зовнішніх обставин та оцінок. У 7% чоловіків і 18% жінок із цієї групи визначені високі показники за фактором сили. Такі значення говорять про впевненість у собі, незалежність, схильність розраховувати на власні сили у важких ситуаціях.

17% чоловіків і 29% жінок експериментальної групи мають низький рівень за фактором активності. Такі показники свідчать про пасивність людей, їх спокійні емоційно-сміслові уявлення про інших людей.

У 57% чоловіків і 52% жінок середній рівень фактору активності. Це говорить про те, що їм притаманна активність, товариськість, імпульсивність. Так само можна схарактеризувати 26% чоловіків і 20% жінок, які мають високий рівень фактору активності.

Далі ми проаналізували результати за методикою «Рольові очікування та домагання в шлюбі».

Сімейні цінності розподілилися відповідно до визначених шкал у такій кількості:

- інтимна сексуальна особистісна ідентифікація (16%);
- господарсько-побутові цінності (13%);
- батьківсько-виховні цінності (24%);
- соціальна активність (13%);
- емоційно-психопрофілактичні цінності (17%);
- зовнішня привабливість (17%).

Порівняння оцінок чоловіків і жінок, які не вступили в шлюб, і подружніх пар, дозволило виявити таку картину.

Вільним чоловікам ідеальний партнер видається як веселий, легкий, нестабільний, бурхливий, творчий імовірно тому, що вони бачать продовження веселого, цікавого проведення часу в шлюбі. Шлюб бачиться як люблячий, патріархальний, рівний за віком, після тривалого знайомства, між представниками однієї раси. Можна припустити, що чоловіки шукають любові, верховенства в сім'ї.

Чоловіки в шлюбі представляють шлюб як сумний, важкий, стабільний, байдужий, інертний, тривалий. Ймовірно тому, що збільшується відповідальність і фінансове навантаження на чоловіка й виникає криза в сімейних відносинах, що призводить до ще більш значущих проблем. Чоловіки втомлюються та хочуть більше легких відносин, тому вони схильні заводити нові шлюби з молодшими жінками, без дітей, скандалів, фізичної втоми й зобов'язань. Ідеальний шлюб бачиться як сексуально задоволений, утворений, матріархальний, релігійний, між представниками різних рас.

Такі результати можуть бути пов'язаними з тим, що вільні чоловіки просто не розуміють, як це – виховувати дітей і виконувати роль батька, тому мають не зовсім реалістичні уявлення про цей процес.

Вільним жінкам ідеальний партнер бачиться як веселий, легкий, незвичайний, нестабільний, цікавий, відкритий. В основному вільні жінки, як і вільні чоловіки, сприймають ідеальний шлюб як продовження клубного життя, без обтяження та зобов'язань. Так само шлюб вважається різноманітним, байдужим, сексуально задоволеним, бурхливим, короткостроковим, нерівним за віком. Можливо, вільні жінки шукають сексуального партнера, щоб набратися з ним досвіду, не прив'язуючись емоційно до чоловіка, а, набравшись досвіду, можна переходити до завоювання наступного чоловіка.

Ідеальний шлюб вільним дівчатам бачиться як патріархальний, нерелігійний, нетворчий, між представниками однієї раси. Жінки хочуть, щоб партнер був досвідченим, панував у сім'ї, щоб їм самим не довелося нічого робити для відносин. Такі шлюби не довговічні.

Для одружених жінок ідеальний партнер представляється як традиційний, стабільний, одноманітний. Ймовірно тому, що вже накопичується втома від проблем. Потрібна допомога дітям, починаються хвороби й інші сімейні неприємності. Уже давно пройшла романтика, залишився тільки побут, а для розваг немає часу й сил. Так само шлюб бачиться як люблячий, сексуально незадоволений, закритий, неосвічений, матріархальний, релігійний. Швидше за все тому, що виникає звичка до партнера у всіх планах. Жінка головує в сім'ї та керує чоловіком, замислюючись про духовні цінності. Шлюб бачиться як інертний, творчий, тривалий, рівний за віком подружжя, після тривалого знайомства, між представниками різних рас. У такому віці для жінки важливі духовні якості, а не добробут і зовнішність партнера.

Такі результати говорять про те, що вільні жінки не готові до побутового життя та не вважають за потрібне

брати на себе відповідальність за виконання господарських зобов'язань. Вони планують, що зможуть розділити ці обов'язки зі своїм партнером. Одружені жінки вже зіткнулися з реальністю, тому у відповідях ми знаходимо такі значущі відмінності.

Вільні чоловіки представляють ідеальний шлюб більш бурхливим у порівнянні з одруженими чоловіками. Вільні жінки під час конструювання уявлень про ідеальний шлюб більш орієнтовані на відмову від традицій у порівнянні з одруженими жінками. У вільних чоловіків і жінок уявлення про ідеальний шлюб конструюються, виходячи з насиченості відносин, задоволення потреб, творчих перетворень традицій, стійкої різноманітності, незвичайності. У вільних жінок уявлення про ідеальний шлюб конструюються, виходячи з толерантності, патріархальності, задоволення сексуальних потреб, любові й стабільності.

Перспективою дослідження є розробка й апробація програми тренінгу для чоловіків і жінок, завданнями якої є: усунення нестачі психологічних знань із психології подружніх відносин; показ психологічної основи проблем, типових для більшості сімей; зміцнення відносин пар, які одружуються; усвідомлення своїх цілей вступу в шлюб; профілактика розлучень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрєєва Т. Психологія сучасної сім'ї. Санкт-Петербург : Речь, 2005. 436 с.
2. Бойко О. Гендерные аспекты психического здоровья. Вопросы психологии. 2005. № 1. С. 110–116.
3. Власюк Д., Кузьміна К. Гендерні установки щодо протилежної статі в юнацькому віці: когнітивний аспект. Гендерні аспекти в методологіях гуманітарних наук : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Луцьк, 9–10 грудня 2004 р. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2004. С. 36–42.
4. Говорун Т., Кікінеджи О. Гендерна психологія : Навчальний посібник. Київ : Академія, 2004. 308 с.
5. Голод С. Сім'я і шлюб. Санкт-Петербург : Петрополіс, 1998. 272 с.
6. Горностаї П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. Основи теорії тендеру : Навчальний посібник. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 132–157.
7. Ільчишин Н. Психологічні особливості готовності до подружнього життя у пар з різною тривалістю періоду нареченства. Львів : Перо, 2015. 7 с.
8. Кляпець О. Вплив шлюбно-сімейних домагань на прогнозування майбутнього студентською молоддю. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: психологічні науки. Вип. 31. Чернігів : ЧДПУ, 2005. № 31. Т. 2. С. 32–37.
9. Кон И. Сексуальна культура в Росії. Клубника на березке. Москва : ОГИ, 1997. С. 230.
10. Титаренко Т. Життєві домагання особистості у гендерному контексті. Проблеми загальної та педагогічної психології. 2004. Т. V. Ч. 6. С. 276–281.